דרך ה' — בהבחנות פרטיות בהשגחה

ממה שיבחן מאד בהשגחתו יתʼ הוא היות יסוד כל סדרי ההשגחה ודרכיה יושר המשפט וקו הדין וכענין שנאמר שבט מישור שבט מלכותך וכתוב מלך במשפט יעמיד ארץ. ואמנם ידענו באמת שאין חפצו של הקב"ה אלא להטיב והנה הוא אוהב את בריאיו כאב האוהב את בנו אלא שמטעם האהבה עצמה ראוי שייסר האב את בנו להטיבו באחריתו וכענין שנאמר כי כאשר ייסר איש את בנו הʼ אלקיך מיסרך. ונמצא שהמשפט והדין עצמו ממקור האהבה הוא נובע ואין מוסרו של הקב"ה מכת אויב ומתנקם אלא מוסר אב הרוצה בטובת בנו, וכמו שזכרנו. ואולם משרש זה נולדים בʼ ענינים האʼ שהמוסר עצמו יהיה ממותק ולא קשה ואכזרי כי האהבה עמה תמזוג את הדין ברחמים. והבʼ שלפעמים כשהשעה צריכה לכך יעבור האדון ב"ה על שורת הדין לגמרי וינהג ברחמים וכענין שנאʼ וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם. והנה בהיות שרצה הקב"ה בבחירת האדם במעשיו וכיושר משפטו הגמול לשלם לאיש כמעשהו הנה כביכול משעבד הוא את הנהגתו למעשה האדם שלא ייטיב לו ולא ירע לו אלא כפי מעשיו אך באמת הנה האדון ב"ה אינו משועבד לשום חק ואינו צריך לזולתו ולא מתפעל משום דבר וע"כ כשרצה להשתמש מרוממותו הנה יפעל וינהג כפי רצונו בלי הכרח או עיכוב כלל ואולם להנהגת המשפט ינהג כפי השעבוד שזכרנו אך כשתגזור חכמתו היות נאות העברה על שורת הדין הנה ישתמש מרוממותו ויחוד שליטתו ויעבור על פשע ויתקן כל קלקול בעוצם כחו. נמצאו כאן בʼ מיני השגחה השגחה השיי והשגחת השליטה והיחוד ובבʼ הדרכים משגיח כבודו יתʼ תמיד על בריאיו כי הנה הוא משגיח בהשגחת המשפט לשפוט תמיד את כל המעשה ומשגיח בהשגחת השליטה לקיים בכחו ויכלתו את הבריאה ולא תחרב ברוע מעללי בני האדם:

המצב הטוב והרע של עולם הזה: וממה שצריך שתדע עוד כי הנה גם השפעתו תחלק לבʼ מינים האʼ הוא למה שלגוף והבʼ למה שלנפש. למה שלגוף כבר ביארנו ענינה דהיינו למה שלהצלחת האדם ושלותו בעה"ז. למה שלנשמה הוא במה שבהשכלה וידיעה ובקרבת האדם אליו יתʼ ויקרו ומעלתו הנפשיית. כי הנה המצב הטוב של העה"ז באמת הוא שיהיו בני האדם דבקים לחכמה ועוסקים בעבודת בוראם ויהיה האמת גלוי וברור ויהיה הרשע נרדף ונכנע והתרמית מושלך ולא תמצא עבודה בעולם בלתי אליו יתʼ וכל המדות הטובות תמצאנה ותגברנה ותרחקנה המדות הרעות ותמאסנה וכנגד זה תרבה השלוה והשקט ולא ימצאו יסורים ומכאובים ונזקים ויהיה האדון ב"ה משרה כבודו בגילוי בעולמו ושמח על מעשיו ומעשיו שמחים ועלזים לפניו. וההפך לכל זה בהיות בני האדם שטופים אחרי התאוה ומואסים בחכמה ורחוקים ממנה ולא פונים לעבודה כי אם מעט או כלום והאמת ארצה והרשע גובר ומצליח התרמית והטעות רבה ועבודות נכריות בעולם והמדות הטובות נעדרות והמדות רעות נמצאות מאד וכנגד זה ההשקט חסר ואין שלוה והיסורין והנזקים רבים והאדון ב"ה מסתיר כבודו מעולמו והעולם הולך כאלו נעזב למקרה ומשולח לטבע ואין הקב"ה שמח על מעשיו ואין בני האדם שמחים לפניו ולא מכירים ויודעים מה היא שמחת הבריות לפני בוראם ובזמן

כזה הרעים גוברים והטובים נשפלים ונמצא שהנה יושפע ממנו יתׄ למה שבכל העינינים השייכים לגוף בחלקי המצב שזכרנו ולמה שבכל העינינים שבו השייכים לנפש:

השפעה הערת פנים השפעה הסתר פנים: והנה כבר נתבאר בח"א פ"ד שאולם מצב של האדם בעה"ז הוא מצב שהחומריות והחשך שרשי בו וההארה נרכבת ומשתתפת בו שממנה הדעת והשכל. והנה בראשית תולדתו של האדם סכלותו רב ודעתו מועט וכפי התגדל הנער כך ירבה דעתו. ואמנם הסבה לכל המציאיות האלה היא השפעתו יתׄ כי כפי מה שיושפע על האדם כן ימצא בו מציאות וענין בכלל ובפרט ושרש הכל הוא ענין הארת פניו יתׄ והסתרם שביארנו למעלה בח"א פ"ד שהוא שרש מציאות הטוב והרע בכ"מ שהם. והנה השפעה נמשכת ע"פ הארת הפנים או הסתרם כפי מה שתגזור החכמה העליונה ומהשפעת ההארה יולד הריבוי הזכות והיקר ומהשפעת ההסתר יולד החסרון העביות והשפלות ובהיות שמציאות הנמצאים וההנהגה הראויה להם מורכבים מהענינים האלה הרכבה רבה כי בנמצא אׄ עצמו ובמה שראוי להמלא בו יהיו עניני חסרון בבחיׄ אׄ ועניני ריבוי בבחינה אחרת עניני עביות וענינו זכות עניני שפלות ועניני יקר ע"כ השפעה שתושפע להם לפי מה שראוי המצא בם צריך שיהיה בענינה הרכבות מן ההארה ומן ההסתר כפי מה שראוי שיולד במושפעים וכפי מה שישתרש בה וכפי הסדר שיוסדר וההדרגה שיושרשו הענינים בהשפעה כן תצא התולדה בכל בחינותיה וגבולותיה וזה כלל גדול לכל המציאיות והמקרים בכל מקום שהם:

הדרגה רביעית במצבי העולם: כשנביט אל כלל מצבי העולם מאז הבראו כפי המקרים שקרו בו ומה שיעדו עליהם הנביאים נמצא בדבר הדרגה רביעית ונחשוב המין האנושי כלו כאדם אׄ מעת הולדו עד עמדו על פרקו כראוי. והנה נמצא מצב אׄ שהסכלות והחשך גבר בו תגבורת גדול שנעדרה ממנו הידיעה האמיתית בי"ת ובשלימותו העדר גדול והוא מה שקראו החז"ל שני אלפים תהו. המצב הבׄ הוא מצב טוב מזה שזכרנו והוא כמצב זמננו זה שהנה יש לנו ת"ל ידיעת מציאותו יתׄ ושלימותו ותורת הׄ אתנו ולפניו אנחנו עובדים אמנם אין אות ואין נביא וחסרה ההשכלה האמיתית שהיא רה"ק כי אמנם מה שהאדם משכיל בשכלו ע"י עסקו האנושי לגבי מה שמשכיל ברוח שכל נשפע אינו אלא כערך הגוף אל הנשמה. מצב גׄ טוב מזה הוא כמצב זמן בה"מ שכבר היו אותות ומופתים ונבואה במין האדם אך לא נמצא השפע הזה מתפשט בכלו אלא ביחידים וגם להם בקושי כי כבר נמצא לדבר מניעה ועיכוב. מצב דׄ טוב מכלם והוא מה שייעדו עליו הנביאים לע"ל שלא ימצא הסכלות כלל ורה"ק יהיה שפוך על כל המין האנושי בלא קושי כלל והנה אז יקרא שנגמר בנינו של המין האנושי כי משם והלאה עילוים יהיו לו ועד נצח נצחים יתענג:

גבולי ההשפעה הנפשית: ובבחינת ההשפעה הנפשיית שזכרנו נמצאו עוד גבולים בבחינת הזמן והמקום ושאר התנאים כי הנה חקק וסידר האדון ב"ה להיות נמצא ומתגלה בעתים מן העתים בדרכים ידועים זולת מה שיתגלה בעתים אחרים וכן במקום זולת מה שיתגלה במקום אחר. וכל זה בבחינות רבות ופרטים משוערים בתכלית הדקדוק כפי הראוי לתיקונן של הבריות ובזה נתלית קדושת הימים והמקומות הקדושים שבהם יושפעו בני האדם שפע יותר גדול ויקבלו יותר הארה זכות ומעלה כפי ההדרגה המשוערת: